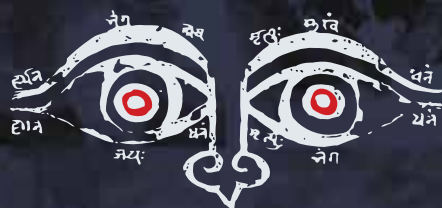

FAMA
METODOLOGIJA

MODUL: PRENOS ZNANJA

Umijeće pregovaranja #3

DOBRO, LOŠE I PROPUSTENO

DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM

famacollection.org

© 2025 FAMA Metodologija

Obilježavanje tridesetogodišnjice potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma više je od pukog prisjećanja; ono predstavlja priliku da se jedno od najznačajnijih mirovnih rješenja s kraja dvadesetog stoljeća ponovo procijeni kroz integriraniju prizmu. Dejtonski sporazum je okončao razorni rat, održao mir 30 godina, preoblikovao političku strukturu Bosne i Hercegovine i uspostavio jedan od najsloženijih državnih sistema na svijetu, sistem koji se pokazuje izuzetno otpornim na smislene reforme. Stoga ova godišnjica poziva na dublje razmišljanje o svemu što je proizvela dugovječnost Sporazuma: šta je Sporazum postigao, šta ograničio i šta nastavlja oblikovati u političkom, društvenom i institucionalnom životu zemlje. U ovom Modulu za prenos znanja fokus se sa načina pregovora o Sporazumu prebacuje na to kako je Sporazum tokom ove tri decenije održavan, implementiran i doživljavao, te šta to otkriva o prirodi, trajnosti i posljedicama mira ostvarenog ovim Sporazumom.

Kroz linkove Mapirano & naučeno koji čitaoce podsjećaju na dva prethodna modula fokusirana na sam Sporazum, ovo se izdanje nadovezuje na ona ranija u kojima je istraživano kako je Sporazum ispregovaran i kakve to pouke pruža za buduće medijacije, diplomatiju i rješavanje sukoba. Oni služe kao referentne tačke ovom trećem izdanju, potpuno fokusiranom na ono što je uslijedilo nakon mirovnog sporazuma koji je službeno parafiran 21. novembra u Daytonu, Ohio, a potpisan 14. decembra 1995. godine u Parizu.

Dejton@30 u brojkama prvi je analitički stub ovog izdanja. Koristeći trideset dugoročnih indeksa iz oblasti upravljanja, demokratije, društva, ekonomije, migracija, demografije, okoliša i povezanosti, Dejton@30 u brojkama nudi prikaz na podacima zasnovanog poslijeratnog kursa Bosne i Hercegovine. Ti pokazatelji otkrivaju zemlju koja je osigurala trajni mir, iskusila digitalne i ekonomske promjene i napredovala u nekoliko ključnih oblasti, ali se i

suočavala s postojećim slabostima, uključujući nazadovanje u demokratskom razvoju, duboko ukorijenjenu korupciju, vanjske migracije, neujednačenu opstojnost javnog zdravstva i rastuće demografske pritiske. Ovaj odjeljak ne promišlja političke narative, nego pruža empirijsku platformu za procjenu toga na kojim je područjima zemlja napredovala, na kojim stagnirala, a na kojima su se njena strukturna ograničenja učvrstila.

Dejton@30 u percepcijama nudi drugi interpretativni sloj, s empirijskog mjerenja prelazeći na glasove onih koji su vrlo pažljivo pratili razvoj Dejtonskog procesa. Pozvali smo 14 međunarodnih i lokalnih stručnjaka da o sporazumu izraze mišljenje kroz pet kategorija: Dobro, Loše, Propušteno, Pouka i Rezultat – da pruže informativne, ali i lične uvide. Njihova razmatranja otkrivaju kako se Sporazum pamti, kako shvataju njegovi učinci i kakvi mu se budući ishodi predviđaju. Ovaj odjeljak pokazuje kako stručnjaci shvataju evoluciju Sporazuma: Sporazum je okončao rat i 30 godina održava mir, ali utemeljio ustavnu strukturu koja je učvrstila fragmentaciju, ograničila reforme i nastavlja oblikovati politički i društveni kurs zemlje. Percepcije ovih stručnjaka pružaju paralelnu, ljudsku interpretaciju koja dopunjuje analitičku priču ispričanu kroz 30 statističkih pokazatelja.

Odjeljci Brojke i Percepcije zajedno nude komplementarnu i višedimenzionalnu procjenu Dejtona@30. Upareno s ranijim modulima, ovo izdanje zaokružuje trodijelni luk: od načina pregovaranja mira, preko pouka za budućnost, do toga kako je implementacija Sporazuma oblikovala državu nastalu po njegovim odrednicama. Dok se i BiH i šira regija suočavaju s novim neizvjesnostima, ova godišnjica zahtijeva ne samo osvrt na dostignuća i nedostatke Dejtonskog sporazuma, nego i promišljanje onoga što će narednih decenija biti potrebno za održavanje, izgradnju i provođenje mira.

DAYTON@30 U PERCEPCIJAMA

Za razumijevanje 30 godina Dejtonskog mirovnog sporazuma nisu dovoljne analize institucija, političkih kriza i formalnih indikatora upravljanja. Treba čuti i mišljenje pojedinaca koji su izuzetno pažljivo pratili ovaj proces i čija gledišta pojašnjavaju šta su ove tri decenije značile u praksi. Iz tog razloga, ovo izdanje Modula za prenos znanja uvodi komponentu Percepcije u kojoj je 14 međunarodnih i lokalnih stručnjaka zamoljeno da u Sporazumu razmisle u smislu ovih pet kategorija: Dobro, Loše, Propušteno, Pouka i Rezultat.

Naš okvir od pet pitanja predstavlja kontrolisan ali otvoren format koji svakom stručnjaku dopušta artikulaciju mišljenja koja obuhvata i analitički uvid i ličnu interpretaciju. Ovaj pristup nam omogućava da posmatramo obrasce, konvergencije i divergencije u širokom intelektualnom i profesionalnom spektru – od diplomata i politologa do sociologa, analitičara i praktičara koji su pratili Dejtonski proces i u njemu bili angažovani.

Cilj nije traženje konsenzusa, nego osvjetljavanje raznih percepcija: kako se Sporazum pamti, kako shvataju njegovi učinci i kakvi mu se budući ishodi predviđaju. Ovaj odjeljak nadopunjuje empirijsku analizu 30 indeksa za 30 godina nudeći paralelni interpretativni sloj. On pokazuje gledišta stručnjaka na Dejtonski sporazum nakon tri decenije: šta oni vjeruju da je postigao, a šta nije uspio postići, te šta otkriva o savremenom održavanju, izgradnji i implementaciji mira. Usto ova struktura simbolično odražava protok vremena, donoseći percepcije koje mapiraju konture postepenog razvoja prakse i učinaka Sporazuma.

DOBRO

Kod svih je učesnika dominantna tema nedvosmislena: Sporazum je okončao rat i osigurao mir koji se 30 godina održava bez povratka velikih

sukoba. Kao najvažnije i najtrajnije dostignuće Sporazuma svi stručnjaci navode trenutni prekid nasilja. Stručnjaci ističu i praktične stabilizacijske efekte koji su uslijedili nakon implementacije mira: vraćanje slobode kretanja, uvođenje zajedničke valute, anonimizacija registarskih tablica, ponovno otvaranje društvenog i ekonomskog prostora i postepena normalizacija svakodnevnog života. Ove promjene – velike i male – dosljedno se navode kao bitne komponente posljertatne obnove. Nekoliko autora naglašava da ovaj održivi mir nije samo proizvod međunarodnih garancija, nego i odraz snažne averzije stanovništva prema obnovljenom međuetničkom nasilju. Drugi podcrtavaju opstojnost samog društva: sposobnost građana da sačuvaju osnovnu humanost i da uprkos neriješenom naslijeđu rata i trajnim nacionalističkim pritiscima očuvaju suživot i stabilnost.

LOŠE

Sve u svemu, stručnjaci u svojim razmatranjima naglašavaju da je ključni problem u tome što su Sporazumom ratne podjele učvršćene i ugrađene u ustavnu i administrativnu strukturu zemlje. Postojeći sistem mnogi opisuju kao previše složen, krut i podložan zloupotrebi, napominjući da je taj sistem očuvao etno-nacionalnu podjelu i omogućio političkim elitama da konsoliduju vlast. Nekoliko stručnjaka naglašava da je Sporazum institucionalizirao etnokratiju – transformišući ratne teritorijalne i političke ishode u trajne strukture upravljanja, što je dovelo do dugoročne fragmentacije obrazovanja, administracije i državnih institucija, omogućivši nacionalističkim akterima da blokiraju reforme, personalizuju vlast i održavaju nepotističke sisteme. Neki ističu i odsustvo preciznog mehanizma ili vremenskog okvira za evoluciju Ustava, što je i domaće elite i međunarodne aktere ohrabrilo da Dejtonski mirovni sporazum tretiraju kao nepromjenjiv. Drugi naglašavaju i

šire posljedice Sporazuma: hroničnu disfunkciju državnog aparata, produbljeno nepovjerenje u institucije i marginalizaciju građanskih glasova. Svi stručnjaci prikazuju okvir koji je zaustavio rat, ali učvrstio politički poredak koji karakteriše podjele, stagnacija i sistemska neodgovornost.

PROPUŠTENI

Anketirani stručnjaci kao propust najčešće navode neuspjeh u provođenju ustavne reforme tokom perioda kada su politički i međunarodni uslovi za to bili najpovoljniji. Propast Aprilskog paketa iz 2006. godine pojavljuje se u svim odgovorima kao najznačajnija propuštena prilika za modernizaciju institucija, smanjenje etničkih blokada i prevazilaženje provizornog plana Sporazuma. Nekoliko autora i ističe nepotpunu implementaciju Aneksa 7, napominjući da je odsustvo sigurnog i podržanog povratka izbjeglica ometalo pomirenje i socijalnu reintegraciju. Drugi ukazuju na rane poslijeratne prilike (posebno tokom prve decenije) kad je snažniji međunarodni angažman mogao potaknuti pravedniji i funkcionalniji model upravljanja. Nadalje, pojedini autori ističu neriješena pitanja kao što su socio-ekonomska i restorativna pravda, neuspjeh u razvoju građanskog društvenog ugovora i neiskorištene demokratske mogućnosti, poput protesta 2013-14. godine. Sve ove propuštene prilike za sistemska transformacija usmjerile su Bosnu i Hercegovinu ka postepenoj stagnaciji.

LEKCIJA

Sva raspoloživa razmatranja ukazuju na to da je ključna pouka to da su zaustavljanje rata i izgradnja trajnog mira fundamentalno različiti poduhvati. Autori naglašavaju da mirovni sporazumi moraju uključivati mehanizme za prilagođavanje, odgovornost i dugoročnu transformaciju, a ne samo aranžmane za zaustavljanje agresije. Više autora naglašava da modeli podjele vlasti nametnuti izvana zahtijevaju lokalno utemeljenu legitimnost i da moraju izbjegavati stvaranje sistema koji se održavaju negativnim konsenzusom. Mnogi naglašavaju da je potreba za pravdom sastavni dio izgradnje mira, tvrdeći da sporazumi mogu zaustaviti tenkove, ali se neprijateljstvo i nekažnjivost ne mogu ukloniti bez kontinuiranog napora. Drugi pak ističu važnost lokalne odgovornosti i uravnoteženih institucija, te jasnih izlaznih strategija za međunarodne aktere. Više autora upozorava na to da rigidni ili previše složeni okviri ne predstavljaju garanciju pravazilaženja ratnih podjela, nego rizik

da se one zamrznu. Zbir svih ovih opažanja sugerira da moderni mirovni procesi moraju obuhvatiti fleksibilnost, inkluzivnost i građansku jednakost, te osigurati da se ispregovarani mir razvije u funkcionalan i pravedan politički poredak.

REZULTAT

Na traženje da Dayton@30 definišu jednim pojmom, stručnjaci su izradili vokabular koji obuhvata i nužnost i ograničenja mira koji je stvorio Dejtonski sporazum. Nekoliko njih bira pojmove poput nužnost, proces i nesavršen, opisujući Dejtonski sporazum kao bitan, ali suštinski nepotpun. Nekoliko ih pojmovima ćorsokak, cementiran i luđačka košulja naglašava krute, restriktivne i teško promjenjive strukture nastale na osnovu plana Sporazuma. Treća grupa konceptima poput paradoks, nepotpunost, razočaranje, etnokratija i raskršće dočarava politički poredak koji visi između sukobljenih logika – poredak koji stabilizira ali i ograničava, koji je neophodan ali inhibira obnovu. Izdvaja se odgovor koji Dejtonski ustav opisuje kao nešto što je građane smjestilo u “etničke kaveze,” što signalizira dubinu sistemskih ograničenja. Sva ova zapažanja izražena u jednom pojmu prikazuju Dejtonski mirovni sporazum ne kao dovršeno rješenje nego kao trajno stanje: okvir koji je okončao rat i očuvao stabilnost, ali ostaje strukturno neriješen i otporan na transformaciju.

Uzete zajedno, Percepcije prikazuju Dejtonski sporazum kao dvojako nasljeđe: s jedne strane izvanredan uspjeh u okončanju razornog rata i održavanju mira, a s druge strukturni okvir koji ograničava politički razvoj, građansku jednakost i institucionalnu učinkovitost. Posmatrane kroz prizme Dobro, Loše, Propušteno, Pouke i Rezultati, ove percepcije otkrivaju panoramu koju karakteriše i stabilnost i trajna ograničenja. Dayton@30 ukazuje se ne kao konačno rješenje, nego kao kontinuirano političko stanje – koje zahtijeva kritički angažman, življu imaginaciju i jasniju viziju onoga što moraju donijeti predstojeće decenije mira.

Posebna zahvala autorima koji su odgovarajući na našu temu Dejton @30: Dobro, Loše i Propušteno ponudili svoja razmišljanja, stavove i perspektive oblikovane ličnim iskustvom, znanjem i integritetom: Bruce Hitchner, Dino Abazić, Dragan Bursać, Eric Gordy, Jessie Barton Hronešová, Kurt Bassuener, Miro Lazović, Sead Turčalo, Srećko Latal, Svetlana Cenić, Tanja Topić, Thomas Miller, Tomislav Tadić i Valery Perry.

**Prof. Bruce R.
Hitchner**

Tufts University, Department of History
(Boston, SAD); predsjedavajući projekta
The Dayton Peace Accords Project

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

On je donio kraj nasilnog sukoba, a mir se održava već trideset godina, ne samo zahvaljujući naporima međunarodne zajednice u provedbi mira, već prije svega zahvaljujući duboko utemeljenoj želji naroda BiH da izbjegnemo ponovno iskustvo takvog nasilja.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Član III.5. Aneksa IV. Ustava BiH glasi: „U periodu od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovoga Ustava, entiteti će početi pregovore s ciljem uključivanja i drugih pitanja u nadležnost institucija Bosne i Hercegovine, uključujući korištenje izvora energije, i zajedničke privredne projekte.“ Da je ova klauzula u članku III. uspješno provedena tokom posljednja tri desetljeća, BiH bi danas vjerovatno bila stabilnija, funkcionalnija i prosperitetnija država.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Neuspjeh u usvajanju Aprilskog paketa [2006.] ustavnih reformi.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Mislim da je odluka o dopuni mirovnog sporazuma aneksima osmišljenim za obnovu poslijeratne Bosne bila i ostala dalekovidni alat za pregovore i izgradnju mira kojeg bi trebalo razmotriti u svakom mirovnom procesu uz odgovarajuće prilagodbe okolnostima.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Potreban.

**Prof. dr. Dino
Abazović**

Sociolog, univerzitetski profesor

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Dalo bi se o eventualnom i/ili stvarnom postignuću govoriti na različitim razinama, od danas gotovo pa zaboravljenih a po implementaciji su imali iznimno pozitivne efekte na svakodnevni život ljudi (zajednička moneta, anonimizirane registarske tablice za vozila...) pa do onog paradoksalnog u polju politike – nekadašnji “najžešći” protivnici sporazumu danas su “najzagriženiji” zagovaratelji njegove implementacije.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Ako se već insistira na samo jednoj ovom prigodom ukazujem na devastirajuće posljedice u polju obrazovanja koje je prema sporazumu dodijeljeno na “milot i nemilost” nižim nivoima vlasti da suvereno donose sve odluke u toj oblasti.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Dosljedna i potpuna implementacija Annexa 7 – Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima, a posebno Član 1. Stav 2.: “Strane će osigurati da izbjeglicama i raseljenim licima dozvoli bezbjedan povratak, bez rizika uznemiravanja, zastrašivanja, progona ili diskriminacije, naročito zbog njihovog etničkog porijekla, vjerskog opredjeljenja ili političkog mišljenja.”

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Lekcija je ta da teorijski modeli konsocijacijske demokratije koliko god bili zasnovani, uz sve ostalo, na pretpostavljenom i očekivanom konsenzusu ključnih aktera, zapravo nerijetko bivaju implementirani na način da je jedina forma konsenzusa ona negativna, banalno ilustrirana u sintagmi “dogovorili smo se da se dogovaramo”. Ukoliko je imperativ konsenzusa nametnut izvana, a nije autentično deriviran, ostvaren i podržan od domaćih donosioca odluka, onda dobijete stanje “ne najgoreg, ali kontinuirano lošeg”.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

#ludačka_košulja

**Dragan
Bursać**

Profesor filozofije, kolumnista

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Dejtonski mirovni sporazum donio je ono što nijedna vojna sila nije mogla – kraj krvoprolića. U jednoj rečenici, spasio je živote i dao prostor da Bosna i Hercegovina, makar i u krpljenom ustavnom ruhu, diše. To je bio trenutak kad su ljudi prvi put nakon godina ubijanja čuli tišinu, i to nije mala stvar. Tišina je, tada, bila sinonim za život.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Dejton je cementirao ratne linije pod krinkom mira. Legalizirao je etničko čišćenje, stavio pečat na aparthejd i pretvorio zločin u ustavno pravo. Umjesto da pomiri narode, on ih je administrativno razdvojio i politički ukopao. Mir je kupljen po cijeni pravde, a od te nepravde Bosna i Hercegovina i danas boluje.

PROPUŠTENO

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Najveća propuštena prilika bila je da se nakon Dejtona izgradi građanska država. U trenutku kad su svjetske sile mogle, nisu htjele. Kad su lokalni političari morali, nisu smjeli. Da se tada zakoračilo u jednakost građana, a ne naroda, danas bismo govorili o Evropi, a ne o entitetima. Između mira i pravde izabrali smo stabilnost – i ostali nestabilni.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Mir nije kraj rata, nego početak borbe za dostojanstvo. Nema trajnog mira bez istine, bez pravde i bez ljudi koji će se usuditi nazvati zločin zločinom, ma iz kojeg tabora dolazio. Dejton nas uči da mirovni sporazumi mogu zaustaviti tenkove, ali ne i mržnju – ako se ona ne razoruža u glavama.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Paradoks.

**Eric
Gordy, PhD.**

Profesor političke i kulturne sociologije,
School of Slavonic and East European
Studies, University College London

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Najpozitivnije postignuće, koje vjerojatno nadmašuje veliki katalog neuspjeha Dejtona, jest to što je njime okončano nasilje. Koliko god iko bio kritičan prema osnovnim pretpostavkama sporazuma ili njegovoj provedbi, ta se činjenica ne može zanemariti.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Temeljna pretpostavka Dejtona bila je da se nasilje može zaustaviti stvaranjem monopolističkih struktura privilegija koje bi stvorile dugoročnu političku dobit za ljude i stranke odgovorne za nasilje, dok bi se potencijal za demokraciju podređivao željeznim zakonima etničkog poduzetništva. Glavni rezultat bio je stvaranje okoštalih i isključivih etnokratskih struktura u Bosni i Hercegovini, pri čemu su te strukture ranije bile razumno fluidne.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Prosvjedi protiv nereaktivne i grabežljive vlade 2013. i 2014. godine stvorili su jedinstvene prilike za izgradnju demokratskog potencijala društva i suprotstavljanje istog dominaciji ukorijenjenih političkih struktura u društvenoj sferi. To je bio trenutak u kojem je postojala prilika za razvoj legitimnog ustava koji bi zamijenio (navodno) privremeni koji je nametnut u Dejtonu.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Prestanite isključivati građane iz mirovnih procesa i ozbiljno shvatite zahtjeve za pravdom.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Oligarhijski raj.

Dr. Jessie Barton Hronešová

Predavač političke sociologije, zamjenica direktora u Places, Identities and Memories (PIMs); School of Slavonic and Eastern European Studies (SSEES); University College London

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Najveće postignuće Dejtonskog mirovnog sporazuma je, naravno, to što je odmah okončao rat nakon što je postignut dogovor. Jednako je izvanredno, a manje spominjano, koliko se brzo nasilje smirilo nakon njegovog potpisivanja. U komparativnoj perspektivi, ovo je gotovo neviđeno: u mnogim postkonfliktnim okruženjima, visoke razine nasilja traju čak i nakon sklapanja mirovnih sporazuma, no Bosna i Hercegovina pokazala se drugačijom. Poslijeratno nasilje bilo je relativno rijetko - nakratko je dosegno vrhunac 1996. prije nego što je brzo palo na zanemarive razine. Iako je bilo izoliranih činova odmazde i zastrašivanja povratnika, oni su bili ograničenog opsega s obzirom na brutalnost rata i potencijal za osvetu. Kao što Michael Boyle primjećuje u djelu *Nasilje nakon rata* (2014.), Bosna se ističe kao ohrabrujuća iznimka, pokazujući da pregovarački mir može, pod određenim uvjetima, učinkovito suzbiti obnovljeno nasilje. Ipak, nedostaju nam analize zašto je nasilje tako brzo splasulo.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Najštetnija posljedica Dejtonskog mirovnog sporazuma bio je njegov previše složen koncept, koji je nastojao očuvati etno-nacionalne podjele bez jasne klauzule o krajnjem roku implementacije (posebno za OHR). Kratkoročno, ovaj aranžman pružio je utjehu i to vjerovatno objašnjava nagli prestanak nasilja - odvajanje je nudilo osjećaj sigurnosti. Međutim, dugoročno, zamršene odredbe Dejtona postale su samoodržive bez jasnog kraja na vidiku. Sve što sporazum nije izričito regulisao, stvorilo je prostor za manipulaciju od strane elita koje su koncentrirale moć i bavile se nacionalističkim nadmetanjem unutar svojih zajednica bez motivacije da se odmaknu od Dejtona i izgrade inkluzivan sistem. Sistem je stoga dao prioritet kratkoročnom miru nad dugoročnom demokratijom. Kao rezultat toga, nacionalističke elite nastavile su dominirati bosanskom politikom, iskorištavajući etničke strahove kako bi održale svoj autoritet i opstruirale smislene demokratske reforme.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Iz moje pristrasne perspektive, kao nekoga ko je jako zainteresiran za socioekonomsku pravdu, velika propuštena prilika Dejtonskog procesa bio je neuspjeh u uključivanju mehanizama restorativne i socioekonomske pravde koji su mogli izgraditi inkluzivnu zajednicu. Iako je sporazum uključivao MKSJ i ograničene odredbe o povratku izbjeglica (Aneks 7), nedostajale su mu reparativne mjere za one

koji su najviše pogođeni ratom. Paralelno s tim, prepuštanjem obrazovanja, socijalne skrbi i socijalne politike entitetima, Dejton je spriječio razvoj jedinstvenog društvenog ugovora i omogućio političkim elitama da distribuiraju beneficije po etničkim linijama. Ovaj propust ometao je obnovu zajednice, posebno za „manjinske povratnike“, žrtve, ali i veterane. Mirovni proces stoga je ostao usmjeren na teritorijalni i institucionalni inženjering, a ne na ljudski kapital. Holističko uključivanje socioekonomske pravde i socijalne reintegracije moglo je transformirati Dejton iz sporazuma o prekidu vatre u temelj za inkluzivni mir.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Ključna lekcija Dejtonskog mirovnog procesa jest da okončanje nasilja nije isto što i okupljanje bivših zaraćenih strana u jednoj državi. Trajni mir zahtijeva institucije koje potiču inkluziju, pravdu i lokalno vlasništvo, a ne samo prekid neprijateljstava putem složene i izvana nametnute uprave. Dejton je uspio jer je odražavao ratnu stvarnost i međunarodnu ravnotežu snaga, ali njegovi provoditelji nisu ga uspjeli prilagoditi mirnodopskom demokratskom okviru s jasnom strategijom za završetak. Budući mirovni pregovori stoga moraju uključivati klauzule o završetku međunarodnih mandata, dati prioritet uravnoteženoj podjeli vlasti koja se razvija s lokalnom političkom zrelošću i integrisati mehanizme za socijalnu i ekonomsku pravdu uz pravnu odgovornost. Previše projektirana institucionalna složenost i preveliko oslanjanje na međunarodni nadzor mogu okoštati podjele umjesto da ih prevladaju.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Razočarenje.

**Dr. Kurt
Bassuener**

Suosnivač i viši saradnik,
Democratization Policy Council

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Glavni pozitivan ishod bila je uspostava mira s (pravno valjanim i deklarativnim, iako trenutno ne i vjerodostojnim) međunarodnim garancijama - a s tim i demonstracija da građani BiH imaju vrlo izraženu averziju prema povratku međuetničkom nasilju. To naglašava činjenicu da je rat bio pothvat odozgo prema dolje za one koji su ga pokrenuli i održavali. Sama ta činjenica pruža potencijal za promjene odozdo prema gore (iako su takvi napori sami po sebi teški - vidi dolje).

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Dejtonski ustavni sistem je trajna negativna posljedica. U drugoj polovini prvog desetljeća (posebno 2000-2005.) bilo je napora da se prisili na ustavnu evoluciju. Štetna činjenica od tada je prestanak tog mentaliteta - uglavnom zbog još uvijek prevladavajuće ideje da će izgledi za članstvo u EU prisiliti na ozbiljne strukturne promjene. To se pokazalo pogrešnim od 2006. do danas. Ono što sada prevladava jest perverzni međunarodni dejtonski fundamentalizam, dok lokalni politički čelnici nastavljaju težiti optimizaciji efektivno feudalnog sistema koji je Dejton uspostavio. Bitan faktor pristupa usmjerenog na proširenje bilo je radikalno smanjenje korištenja izvršne vlasti visokog predstavnika (Bonske ovlasti) i odvrćući kredibilitet EUFOR-a.

PROPUŠTENO

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Navest ću dvije: jednu međunarodnu i jednu domaću priliku.
MEĐUNARODNA: Tretiranje oblasti obrazovanja kao “nižu politiku”, samo programski. Glavni korisnici Dejtona - političke elite u Bosni i Hercegovini - žestoko brane svoju sposobnost indoktriniranja mladih etničkim percepcijama. Da je ovo bila veća žarišna tačka vanjskog pritiska, to bi omogućilo izraženiji pritisak odozdo prema gore za systemske promjene.
UNUTRAŠNJA: Apsolutna inercija s komandne razine navodno “pro-bosanskohercegovačkih” stranaka da razviju i predlože istinski integrativne alternativne društvene ugovore i ustavne sisteme koji bi zamijenili Dejton, posebno sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava od vremena procesa Sejdić-Finci. Može se samo zaključiti da im se sviđaju pogodnosti vlasti u ovom sistemu - i da je njihova težnja za “građanskom državom” samo marketing za široke mase. U dejtonskom sistemu nema vidljivih (pozitivnih) pokretača promjena; on predstavlja “mirovni kartel” u kojem etablirane stranke koriste strah i patronat kako bi održale kontrolu. BiH je u prvom redu unutarnja kolonija - u koju zainteresirani vanjski akteri mogu ostvarivati interese uz pomoć lokalnih posrednika.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Potreba za preispitivanjem prirode međunarodno posredovanih sporazuma o podjeli vlasti, koji neizbježno odražavaju interese zaraćenih strana na dugoročni štetu građana u cjelini. To ih ne bi nužno učinilo lakim za promjenu - uspostavljanje istinskog modusa vivendija na popularnoj razini u svim samodefinisanim skupinama (kojih u slučaju BiH ima više od 3), kao i u ukupnoj većini građana, preduslov je sine qua non društvenog ugovora s nadom u uspjeh. Mirovni karteli vrlo su otporni i rezistentni na endogene napore za promjenu. Stoga je potreban pravi savez između snaga koje ulažu napore za promjenu odozdo prema gore i vanjskih jamaca kako bi se maksimizirale šanse za uspjeh. To bi građanima dalo istinsku moć u definisanju svojih društava pod vlastitim uslovima - i omogućilo bi vanjskim jamcima da okončaju svoje trenutne uloge.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Ćorsokak.

**Miro
Lazović**

Predsjednik Skupštine RBiH 1992 -1996.
Učesnik na svim mirovnim pregovorima
o BiH od Ženeve do Dejtona

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Najznačajnije dostignuće Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom tridesetogodišnje primjene je uspostavljanje mira koji se bez obzira na kontinuirane političke tenzije uspijeva održati stvarajući prostor da se problemi rješavaju političkim putem.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Trideset godina BiH je talac etničkih politika koje etnički dijele društvo a jačanje državnih institucija blokiraju entitetskim interesima kao što to u kontinuitetu, putem entitetskog glasanja, rade vlasti RS-a.

PROPUŠTENO

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Mnogi smatraju da je neusvajanje Aprilskog paketa 2006 g. kojeg je predložila američka administracija bila greška.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Ključna lekcija koju Dejtonski mirovni sporazum šalje svijetu je ta da je mir najpreći, a da se nesuglasice, državni i politički problemi trebaju rješavati političkim sredstvima i putem dijaloga.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Dejtonski Ustav (Aneks IV) je trideset godina građane BiH strpao u etničke kaveze čije se ograde konačno moraju srušiti.

Prof. dr. Sead Turčalo

Profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Kad se osvrnem na protekle tri decenije rekao bih da je najveće pozitivno dostignuće provedbe Dejtonskog sporazuma mir u Bosni i Hercegovini. Činjenica je da se radi o miru koji je više odsustvo rata, jer niti je prevaziđeno naslijeđe rata, ni su pokopani ratni ciljevi velikodržavnih aktera. Ipak, mir je najveća vrijednost. Iako su izazovi brojni, činjenica da se Bosna i Hercegovina kao država održala i da nijedan novi sukob nije izbio predstavlja značajan doprinos koji se ne smije potcijeniti. Ova stabilnost, makar krhka, je nužan preduslov za svaki napredak zemlje, a njega je bilo. Izgrađene su i nove institucije i započeti neki međunarodni integrativni procesi. Uprkos opstrukcijama i stalnim naporima da se kruni njezin suverenitet, Bosna i Hercegovina i njezino društvo se pokazalo znatno otpornijim, nego su mnogi očekivali.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Najštetnija posljedica dejtonskog okvira je priznavanje rezultata proizvedenih organiziranim oružanim nasilje protiv Bosne i Hercegovine i genocidom, pretočenih u institucionaliziranu etnokratije. To je dovelo do hronične nefunkcionalnosti državnog aparata, i od destruktivnih aktera shvaćeno kao pozovnica da upornim opstrukcijama mogu crpiti supstancu države iznutra, dok se ne postigne cilj koji je bio postavljen 1992-95. Sve je to produbljivalo i nepovjerenje u institucije, delegitimizirajući ih postepeno među građanima i zakočilo izgradnju vizije budućnosti neopterećene Dejtonom.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Jedna propuštena prilika tokom implementacije Sporazuma je izostanak ozbiljne ustavne reforme koja je mogla unaprijediti funkcioniranje države. U prvoj poslijeratnoj dekadi postojalo je nešto više međunarodne političke volje i snažnijeg utjecaja da se proizvedu okolnosti pogodne da se postojeći dejtonski okvir preoblikuje u pravedniji i efikasniji sistem upravljanja. Međutim, ta šansa nije iskorištena. Pokušaji da se isprave najveće manjkavosti dejtonske strukture, recimo ograničavanje etničkih blokada u odlučivanju ili osiguravanje veće ravnopravnosti građana naspram konstituentnih naroda ostali su nedovršeni. Da je tada došlo do šireg dogovora o modernijem ustavnom uređenju, Bosna i Hercegovina bi danas izgledala drugačije.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Ključna lekcija dejtonskog procesa za neke nove mirovne procese u svijetu jeste da mir nije samo potpis na sporazum, već dugoročan proces koji zahtijeva stalnu odgovornost i unutrašnjih i međunarodnih aktera, sve dok se ne prevaziđu njegova ograničenja. Iskustvo Dejtona pokazuje da je ponekad nužan i bolan kompromis kako bi se zaustavio rat. Ali očigledno smo vidjeli u ove tri decenije da dogovor može zamrznuti nepravde i tenzije ukoliko se ne radi na njegovom poboljšanju. Dugoročno ovakav sporazum bez poboljšanja, nadogradnje ili potpune reforme vodi tome da se žrtvuje društvena kohezija zarad stabilnosti. Za savremene mirovne pregovore to znači da se ne smije planirati samo kako prekinuti sukob, nego i kako eliminirati ratne ciljeve i onemogućiti im da se održavaju i implementiraju drugim sredstvima nakon rata, te kako izgraditi održiv poredak. Učinkovit mir traži fleksibilne okvire koji se mogu prilagođavati novim okolnostima, a ne tretirati kao urezani u kamenu.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Etnokratija.

**Srećko
Latal**

Analitičar

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Najvažnije pozitivno dostignuće proizašlo iz implementacije Dejtonskog sporazuma je zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini i uspostavljanje mira, koji vlada i danas, 30 godina kasnije. Ova činjenica je suviše često zanemarivana od strane domaćih ili stranih zvaničnika i eksperata. Međutim, sve veći politički haos koji vlada na domaćoj, regionalnoj i globalnoj sceni proteklih godina, urušavanje demokratije, poštivanja ljudskih prava, vladavine prava i drugih dosadašnjih ključnih principa modernog svijeta, stavlja situaciju u BiH u jedan sasvim drugačiji kontekst. Nasuprot rastućeg haosa na globalnoj sceni i usprkos sukoba i stradanja iz 1990-tih, kao i stalnih političkih previranja u proteklih 30 godina, situacija u BiH se danas može ocijeniti ipak relativno stabilnom. Može se kazati da je BiH primjer ljudske otpornosti i sposobnosti nadržavanja ogromnih životnih izazova, jer uprkos kontinuiranim nacionalističkim i hegemonističkim tendencijama lokalnih političara, njeni građani zadržavaju ljudskost u skladu sa tradicionalnim vrijednostima.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Od mnogobrojnih negativnih posljedica koje su se pojavile tokom implementacije Dejtonskog sporazuma je teško izabrati najštetniju. S jedne strane, jedna od najnegativnijih posljedica Dejtona je stvaranje tri gotovo u potpunosti podijeljena administrativna i etno-politička sistema unutar BiH (bošnjački, hrvatski i srpski). Ta takozvana "luđačka košulja", je omogućila lokalnim političarima na svim nivoima da do u beskonačnost blokiraju promjene i reforme i koriste svoje pozicije za lično bogaćenje. U isto vrijeme, takav sistem je omogućio političarima kao i uvezanim intelektualcima, medijskim i nevladinim organizacijama, da izbjegnu odgovornost za takvo ponašanje prebacivanjem krivice na strance, ili političare iz drugih stranaka. Odgovornost za kreiranje ovog administrativnog sistema "luđačke košulje," snose i strani akteri. Američke i evropske diplomate i zvaničnici – koji već tri decenije dominiraju BiH političkom scenom – su ne samo kreirale ovaj i ovakav sistem u Dejtonu, već su ga dodatno komplikovali mnogobrojnim besmislenim eksperimentima, propustima i pogrešnim potezima, i na kraju gotovo sasvim napustili.

PROPUŠTENO

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Propast inicijative za reformu Dejtonskog ustava iz 2006-te godine, takozvanog "Aprilskog paketa" je vjerovatno najveća propuštena prilika. Da je BiH parlament usvojio ovaj paket 26. aprila 2006., to je sigurno moglo promijeniti poslijeratni razvoj BiH. Reforme koje su bile

uključene u Aprilski paket su se tada mnogima činile kozmetičkim, i tražene su još drastičnije promjene Dejtonskog Ustava u pravcu daljnje centralizacije BiH. Danas se ove reforme čine kao naučna fantastika, što samo ukazuje do koje mjere se politička situacija u BiH pogoršala u zadnjih 20 godina. Međutim, usprkos propasti Aprilskog paketa i višegodišnjih političkih blokada, BiH je ostala relativno stabilna zemlja, a mnoge reforme koje su prenijele nadležnosti sa entitetskih na državni nivo su se pokazale neuspješnim. To nam pokazuje da BiH može opstati pa možda čak i prosperirati kao decentralizirana država, a da je funkcionalnost i odgovornost aktera u političkom sistemu puno bitnija za jednu zemlju nego njeno administrativno uređenje.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Bitne lekcije iz Dejtonskog procesa su važnost pažljive i detaljne analize situacije i postepena implementacija mirovnog dogovora, kao i važnost rane uspostave lokalnog vlasništva nad procesom pomirenja i izgradnje mira. U slučaju BiH, Dejtonski sporazum je uspostavio Ured Visokog Predstavnika (OHR), koji se u ranim fazama implementacije sporazuma pokazao ključnim za prevazilaženje poslijeratnih tenzija i političkih blokada. Međutim, vremenom je OHR od instrumenta za rješavanje problema postao problem sam po sebi, jer je od neovisnog arbitra postao jedan od lokalnih igrača. Na žalost, smatram da ovo pitanje, u današnjem globalnom kontekstu, ima možda samo historijski i teoretski značaj. Najnovije prakse u mirovnim pregovorima idu u sasvim suprotnom pravcu, zanemarujući pravo, pravdu, ljudska prava i fokusirajući se na brza ali i kratkoročna rješenja koja prije svega štite interese pregovarača a ne zaraćenih snaga. Danas puno više nego ikada prije se uspostavlja svjetski poredak gdje je apsolutno jasno da „jači tlači“.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Proces.

**Svetlana
Cenić**

Ekonomista po opredeljenju i ubeđenju

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Mir i nada stanovništva da će biti bolje. Mnogo više optimizma i poleta je bilo po okončanju rata nego danas. Prošle su godine mrcvarenja tog istog sporazuma i danas ljudi ne veruju da će ikad biti bolje.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posledicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Širom otvorena vrata za “use, abuse and excuse”. Odnosno, kad zatreba koristi se, onda se zloupotrebljava ili služi kao izgovor da se nešto ne uradi.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Aprilski paket.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Da se nikada, ali nikada ne prepusti domaćim političarima da ga dovršavaju! Naime, Dejtonski mirovni sporazum je trebalo da ima svoje naredne faze, kako se tada govorilo. Prepušteno je istim onima kojima je rat bio brat ili onima koji su u tome videli šansu za karijeru u politici da ga zloupotrebljavaju.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Nedovršenost.

**Tanja
Topić**

Magistrica političkih nauka, naučna saradnica i voditeljica banjalučke kancelarije Fondacije Friedrich Ebert

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Sloboda putovanja, kretanja i ne zaziranja od pogrešnih registarskih oznaka koje su građane mogle doći glave – previše usijanih političkih su im radile o glavama.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Kasno smo shvatili da u državi nemamo građane, poplavili smo od busanja u nacionalna prsa Bošnjaka, Hrvata i Srba.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Nakon propasti Aprilskog paketa i reforme Ustava BiH skliznuli smo u bojazan od secesije i u tenzijama proživjesmo desetljeće.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Samo da se ne puca.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Zacementirani.

Amb. Thomas J. Miller

Bivši američki ambasador u Bosni
i Hercegovini (1999 – 2001.)

DOBRO

Navedite **JEDNO** pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Dejton je okončao strašan rat i mogućnost ponovnog izbijanja neprijateljstava velikih razmjera.

LOŠE

Navedite **JEDNU** štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Dejton je posadio sjeme disfunkcionalnog državnog aparata koji je stvorio uslove za etničke vođe koji nisu zainteresirani za funkcionalnu i snažnu državu koja napreduje.

PROPUŠTENI

Navedite **JEDNU** propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Također, umjerene vođe izabrane 2000. imali su priliku provesti značajne reforme, ali su se međusobno prepirali i borili - što nije rezultiralo napretkom i što je dovelo do povratka tvrdokornih stranaka na vlast 2002.

LEKCIJA

Koja je **KLJUČNA** lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Nemojte se usredotočiti samo na okončanje sukoba, već pokušajte dati sve od sebe kako biste stvorili strukture/sisteme koji miru daju stvarnu šansu.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u **JEDNOJ** riječi.

Nesavršen.

**Prof. dr.
Tomislav Tadić**

Profesor društvenih nauka i sociologije

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Najvažnije pozitivno dostignuće Dejtonskog mirovnog sporazuma jest uspostava i očuvanje trajnog mira u Bosni i Hercegovini. Sporazum je okončao oružani sukob i stvorio osnovni institucionalni okvir koji je, uprkos brojnim manjkavostima, omogućio obnovu društva, povratak izbjeglica, razvoj demokratskih institucija i postupno jačanje civilnog sektora. Time je Bosna i Hercegovina dobila priliku da ratnu devastaciju zamijeni procesom političke stabilizacije i dugoročne transformacije konflikta u demokratski dijalog. Sasvim je druga stvar što ništa od navedenog nije pravilno, racionalno i konsekventno implementirano.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Jedna od najštetnijih posljedica implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma jest institucionalizacija etničke podjele društva. Sporazum je, iako zaustavio rat, učvrstio etnonacionalne granice unutar političkog sistema, što je rezultiralo trajnom fragmentacijom institucija, slabim kapacitetom države i dominacijom identitetske politike nad građanskim principima i društvenom solidarnošću.

PROPUŠTENO

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Jedna od ključnih propuštenih prilika bila je neiskorištavanje ranog poslijeratnog perioda za ustavnu reformu koja bi postepeno preoblikovala etnički model upravljanja u funkcionalniji, građanski okvir. Posebno se kao propuštena šansa izdvaja neuspjeh tzv. Aprilskog paketa ustavnih reformi iz 2006. godine, koji je mogao osnažiti državne institucije, potaknuti društvenu integraciju i smanjiti zavisnost od međunarodne supervizije i etnonacionalnih elita.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Ključna lekcija iz Dejtonskog procesa jest da mir postignut pregovorima mora biti više od pukog prekida neprijateljstava on mora sadržavati viziju pravednog i funkcionalnog društvenog poretka. Dejton je pokazao da prebrza institucionalizacija etničkih podjela može zamrznuti konflikt umjesto da ga riješi.

Savremeni mirovni procesi stoga trebaju uskladiti realpolitiku sa dugoročnim principima inkluzivnosti, građanske jednakosti i društvene reintegracije, jer bez transformacije struktura koje su proizvele sukob, mir ostaje krhka i privremena konstrukcija.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Raskrsnica.

**Valery
Perry, Ph.D.**

Viši saradnik, Democratization Policy
Council; Director, Looking for Dayton

DOBRO

Navedite JEDNO pozitivno dostignuće ili doprinos koji je proizašao iz implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma tokom protekle tri decenije?

Iako nesavršen, Dejtonski mirovni sporazum pružio je temelj za obnovu infrastrukture, institucija i društvenog tkiva zemlje nakon rata nametnutog zemlji s ciljem kataliziranja procesa raspadanja i uništenja. Rat je bio toliko krvav, uzimajući u obzir da je bio potreban značajan trud da se razbije društvo s dugom tradicijom suživota, te miješanja i preplitanja kultura i tradicija. Institucije koje su uspostavljene, posebno u prvom desetljeću nakon završetka rata, i dalje pružaju razinu fiskalne stabilnosti i osnovne funkcionalnosti na državnom nivou koju je 1995. bilo teško zamisliti. I integracija prava na povratak u mirovni sporazum, iako vrlo nesavršeno provedena, bila je u to vrijeme priznanje da se etničko čišćenje i protjerivanje trebaju smatrati pojavama prošlosti.

LOŠE

Navedite JEDNU štetnu ili negativnu posljedicu koja se pojavila tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Općenito se pretpostavljalo da će Dejtonski ustav ugrađen u mirovni sporazum biti prelazni i zamijenjen kako bi se omogućio napredak BiH prema integraciji u transatlantske strukture i Europsku uniju. Od početka se shvaćalo da u ustavu postoje temeljni nedostaci, a naknadne tužbe, kao i mišljenje Venecijanske komisije iz 2005. godine, jasno su ukazale na kombinaciju funkcionalnosti upravljanja i nedostataka u zaštiti ljudskih prava. Ipak, samo pitanje razgovora o ustavnoj reformi iskoristile su elite koje i dalje osobno profitiraju od onoga što se pretvorilo u sistem neodgovornosti. Ne sumnjam da u svakoj zajednici diljem zemlje postoje ljudi koji imaju ideje za novi društveni ugovor koji bi konačno funkcionirao za njih, a ne samo za stranke. Šteta je što se ti glasovi stalno ignoriraju.

PROPUŠTENI

Navedite JEDNU propuštenu priliku tokom implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma koja je mogla promijeniti poslijeratni razvoj Bosne i Hercegovine?

Izborni zakon iz 2001. bio je propuštena prilika za stvaranje odgovornijeg sistema i ublažavanje političkih podjela omogućenih etničkim čišćenjem i legitimiziranih Dejtonom. Kada su započele rasprave, OESS i drugi primili su prijedloge za različite sisteme. Neki bi učinili mnogo kako bi omogućili međuentitetsko glasanje; koristili glasačke listiće s više preferencija; oslabili stranačku kontrolu kako bi osnažili pojedince; i poduzeli druge korake za promoviranje umjerenosti. Iako su takve opcije bile poznate, i dok je 2000/2001. bilo vrijeme kada je međunarodna zajednica imala najveći potencijal marginalizirati one koji remete situaciju i podržati napredne opcije, usvojeni zakon potiče i nagrađuje polariziranu i polarizirajuću retoriku; kažnjava umjerenost i neovisno

razmišljanje; te omogućuje izgradnju transakcijskih koalicija koje minimiziraju glas i izbor građana. Nikada nisam čuo zadovoljavajuće objašnjenje zašto je “Zapad” dao svoju saglasnost sistemu koji funkcionise za elite i nacionaliste, ali malo čini za sve ostale.

LEKCIJA

Koja je KLJUČNA lekcija iz Dejtonskog procesa koja i danas

Iako su mirovni pregovori uvijek usmjereni na cilj okončanja nasilja, jasno je da je potpisivanje sporazuma početak procesa, a ne kraj. Važna je provedba. Identificiranje načina marginalizacije remetilaca, uključujući i izborne sisteme konstruisane kako bi se smanjio prostor za politiku podjela, ključno je ako je cilj osnažiti građane. Bojim se da vjerovanje u liberalni/demokratski mir i sveobuhvatnu sigurnost koje je bilo u usponu 90-ih, brzo zamjenjuje transakcijski geopolitički okvir oslobođen vrijednosti koji će funkcionirati za autokrate i milijardere, a istovremeno će pogoršati život običnim ljudima posvuda. Nadam se da bi ljudi u BiH i regiji, nakon što su proživjeli više od generacije političkih i medijskih manipulacija, mogli imati jača antitijela za borbu protiv ovih trendova ako bi ostaci transatlantskog svijeta prepoznali koga bi trebali imati kao svoje prave partnere.

REZULTAT

Definišite Dejtonski mirovni sporazum @30 u JEDNOJ riječi.

Luđačka košulja

